

ਪੰਜਾਬੀ / PUNJABI

(ਲਾਜ਼ਮੀ) / (COMPULSORY)

ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮਾਂ : ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ
Time Allowed : Three Hours

ਕੁੱਲ ਅੰਕ : 300
Maximum Marks : 300

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿਦਾਇਤਾਂ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ :

ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।

ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਕ ਉਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ (ਗੁਰਮੁਖੀ) ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖੋ ।

ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ-ਸੀਮਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰੋ । ਜੇ ਉੱਤਰ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅੰਕ ਕੱਟੋ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਉੱਤਰ-ਕਾਪੀ ਦੇ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਰ ਪੰਨੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਟਿਆ ਜਾਏ ।

Question Paper Specific Instructions

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions :

All questions are to be attempted.

The number of marks carried by a question is indicated against it.

Answers must be written in PUNJABI (Gurumukhi script) unless otherwise directed in the question.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to and if answered in much longer or shorter than the prescribed length, marks may be deducted.

Any page or portion of the page left blank in the Question cum Answer Booklet must be clearly struck off.

Q1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ 600 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਬੰਧ ਲਿਖੋ :

100

- (a) 'ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ' ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?
- (b) ਫੁਰਤੀਲੇ (smart) ਨਗਰ ਤੇ ਸਿਧੜੇ (unsmart) ਵਾਸੀ ।
- (c) ਅਦਾਲਤੀ ਸਰਗਰਮੀ (activism) ਬਨਾਮ ਅਦਾਲਤੀ ਚਲਾਕੀ (overreach) ।
- (d) ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚੇ ।

Q2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੋ : (ਉੱਤਰ ਸਪਸ਼ਟ, ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਸਹੀ ਹੋਣ)

12×5=60

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅੰਰਤਾਂ ਅੱਜ ਕਲ ਅੱਧਾ ਅਸਮਾਨ ਮਲ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਸੋਧ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀਆਂ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ । ਫਿਰ ਵੀ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ, ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ, ਧਰਮ, ਜਾਤੀ, ਵਰਗ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਨਸਲ, ਵਰਣ ਅਤੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਅਤੀਤ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾ-ਬਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੋਜਨ, ਕੰਮ-ਕਾਜ, ਸਿਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਅਵਸਰਾਂ, ਰਾਹਨੁਮਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਫ਼ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵੇਲੇ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ 'ਅਲਪ-ਸੰਖਿਅਕ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਿੱਤਰੀ-ਸੱਤਾ ਅੰਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਉਸਦੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਖੁਦ-ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਹੈ; ਸਮਾਜਕ ਵਿਵਸਥਾ, ਕਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ । ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਮਰਦ ਦੀ ਕੇਵਲ ਕਠਪੁਤਲੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਰਦ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਉਸ ਪ੍ਰਤਿ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਰੱਖਣਵਾਲੀ, ਉਸਦੀ ਕਾਮ-ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੁਖ-ਸੰਪਨਤਾ ਦੀ ਵਾਹਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਵੀਕਾਰੀ ਗਈ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਕੇਵਲ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਦੀ ਧੀ ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਮਾਂ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਹਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਘਟੀਆ ਦਰਜਾ ਹੈ ।

ਇਕੱਲੀਆਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੌਰਤਾਂ ਇਸ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖਲੋਤੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਹ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਮੰਨ੍ਹਤੂਰ-ਸ਼ੁਦਾ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਲੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਕੁਆਰੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਅੌਰਤਾਂ ਜੋ ਵਿਧਵਾ ਹਨ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਹਨ ਜਾਂ ਇੱਕਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਛੱਤਰਛਾਇਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰਵਾਹ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅੌਰਤ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ। ਜੇ ਉਹ ਮਿੱਥ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਮਾੜੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਾਬਿ ਨੂੰ ਦੁਰਘਟਨਾ ਜਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਕਰਕੇ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਮਰਦ ਨੂੰ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿੜ੍ਹ ਉਸ ਅੌਰਤ ਪ੍ਰਤਿ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਛੱਤਰਛਾਇਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਇਜ਼ਤ ਮਾਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਂ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ 60 ਤੋਂ 80 ਫੀਸਦੀ ਤਕ ਖਾਦ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਅੌਰਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਭੋਜਨ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਉਹਨਾਂ ਸਿਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਨਦਾਤਾ ਅੌਰਤਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਰੀਤ-ਮਰਿਆਦਾਵਾਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅੌਰਤਾਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਘਟ ਖਾਣ ਬਲਕਿ ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਬਚੇ। ਅਜਿਹੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਕੋਈ ਬੁੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਵੀ ਅੌਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੋਸ਼ਟਿਕ-ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇੱਕਲੀਆਂ ਕਾਰੀਆਂ ਅੌਰਤਾਂ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਬੰਧਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇੱਕਲੀਆਂ ਆਪਣੇ ਦਮ ਉਤੇ ਜੀਵਨ-ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅੌਰਤਾਂ ਘਟ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਦੇਸ ਦੀ ਜਨ-ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਸਤਨ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ। 2001 ਦੀ ਮਰਦਮ-ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ 1000 ਆਦਮੀਆਂ ਪਿਛੇ ਅੌਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 933 ਹੈ। ਜੇ ਅੌਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅਵਸਰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪੱਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅੌਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਏ। ਹੁਣ ਤਕ 2001 ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਅੌਰਤਾਂ 3 ਕਰੋੜ 50 ਲਖ ਘਟ ਸਨ। ਇਸ ਅਨਪਾਤ ਵਿਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮ-ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਬੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ 933 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਕੜਾ 940 ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ 2001 ਵਿਚ 6 ਸਾਲ ਤਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ

ਦੀ ਜਨਮ ਦਰ 927 ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ 2011 ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਘਟ ਕੇ 914 ਰਹਿ ਗਈ । ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਸ਼ੇਗਤੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਯਾਂਤਰਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਆਂਦੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਵਸਰ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਗਿਣ ਮਿਥ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਆਂਦੇ ਹੋਣੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- (a) ਮਰਦਮ-ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਆਂਦੇ ਹੋਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ? 12
- (b) ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਕਾਣੀ-ਵੰਡ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਹੈ ? 12
- (c) “ਆਂਦੇ ਹੋਣੇ ਵੱਧ ਅਸਮਾਨ ਮੱਲੀ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ” – ਇਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 12
- (d) ਪਿਤਰੀ-ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਂਦੇ ਹੋਣੇ ਵੱਧ ਯੰਤਰ-ਮਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਕਿਉਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ ? 12
- (e) ਲੇਖਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕੱਲੀਆਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਂਦੇ ਵਧੇਰੇ ਦੁਰਬਲ ਕਿਵੇਂ ਹਨ ? 12

Q3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਰਤਕ-ਅੰਸ਼ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸਾਰ ਇਕ-ਤਿਹਾਈ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖੋ । ਸਿਰਲੇਖ ਸੁਝਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ । ਸੰਖੇਪ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ । 60

ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋਣਾ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ, ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਦਰ ਅਸਲ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਮੂਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਨੂੰ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਕਠਨਾਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਖਲੋਤੇ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਦਿਖਾਈਏ ।

ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਬੇ-ਵਫ਼ਾ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਦਰਦ ਤੋਂ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਤਨ ਦੀ ਫੌਜ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਦਰੋਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਧਾਧੰਦ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ।

ਪਰੰਤੂ ਕਈ ਕਵਾਰ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਬੇ-ਵਫ਼ਾ। ਇਕ ਚਤੁਰ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਛ ਦੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਮ-ਧੰਧੇ ਲਗ ਪਵੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਛ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਜਾਏ ਹੁਣ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਪਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜਿਸਦਾ ਲਾਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਕੁਝ ਅਜੀਬ-ਗਰੀਬ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੀ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੀਬ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਸੰਬੰਧੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਗੈਰ ਫਰਮਾਂਬਰਦਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਉਲੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲੋੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਹ ਸਮੂਹ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਹਾਲ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਖੜਹਾਲ ਅਤੇ ਵੱਧਦਾ-ਫੱਲਦਾ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵਿਦਰੋਹ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਖਤੋਂ ਲਾਹ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਤਤਕਾਲ ਵਿਦਰੋਹੀ ਤੇ ਦੇਸ-ਯੋਹੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਹ ਵਿਦਰੋਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ-ਯੋਹੀ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮੂਹ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋਵੇ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੂਹ ਦਾ ਵਿਦਰੋਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਪ੍ਰਤਿ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਜੀ ਸੁਆਰਥ ਕਰਕੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵਿਦਰੋਹੀ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਵੀਂ ਸਹਯਾਰ ਵੀ ਬਣਾ ਲਈ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੁਣ ਇਹ ਆਪ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਦੇਸ ਦੀ ਸਮੂਹ ਜੰਨ-ਸੰਖਿਆ

ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰ ਅਵਸ਼ਾਲ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਯ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਯਤਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ । ਯਾਂ 21 ਉਹ ਸਮੂਹ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਵਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ? ਜੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਵਾਲਾ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਤਿ । ਜੇ ਉਹ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਿ ਵਫ਼ਾ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਰਹੇ । ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਕਲ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੜ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । (649 ਸ਼ਬਦ)

Q4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੱਦ-ਟੋਟੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੋ :

20

ਇਕ ਅਮੀਰ ਆਪਣੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਡੂੰਘਾਨ ਉਠਿਆ । ਉਸੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਇਕ ਗੁਲਾਮ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ; ਡਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਇੰਜ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕੋਈ ਉਹਨੂੰ ਚੁੱਪ ਨਾ ਕਰਾ ਸਕਿਆ । ਅਮੀਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ — “ਕੀ ਏਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਵਾਹਯਾਤ ਕਾਇਰ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਸਕੇ ?”

ਇਕ ਫਲਾਸਫਰ ਵੀ ਉਸੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਹਨੇ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਲਗਦੈ ਮੈਂ ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀਓ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਾਂ ।” ਅਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ।”

ਫਲਾਸਫਰ ਨੇ ਕੁਝ ਮਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿਓ । ਮਲਾਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ । ਲਾਚਾਰੀ ਵਸ ਉਹ ਗਰੀਬ ਵਿਚਾਰਾ ਡਰ ਨਾਲ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਹਿਲਾਉਣ ਲੱਗਾ । ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਫਲਾਸਫਰ ਨੇ ਮਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਓ । ਵਾਪਸ ਪੁੱਜ ਕੇ ਡਰਿਆ ਤੇ ਹਾਰਿਆ ਹੁੱਟਿਆ ਗੁਲਾਮ ਬਿਲਕੁਲ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਮੀਰ ਇਸ ਅਚਾਨਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਉਹਨੇ ਫਲਾਸਫਰ ਤੋਂ ਇਹਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ । ਫਲਾਸਫਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ ਉਸਤੋਂ ਮਾੜੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਧੇ ਕੇ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ।”

Q5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੱਦ-ਟੋਟੇ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੋ :

20

Man has always been fascinated by dreams. He has always tried to find explanations for his dreams. Perhaps dreams tell us about the future or the past, perhaps they tell us about our deepest fears and hopes. I don't know. Today, I want to give you a completely different explanation. But before I do so, I must give you one or two facts about dreams. First of all, everybody dreams. You often hear people say, 'I never dream,' when they mean, 'I can never remember my dreams.' When we dream, our eyes move rapidly in our sleep as if we were watching a moving picture, following it with our eyes. This movement is called 'REM', that is Rapid Eye Movement. REM sleep is the sleep that matters. Experiments have proved that if we wake people up throughout the night during REM, they will feel exhausted the next day. But they won't feel tired at all if we wake them up at times when they are not dreaming. So the lesson is clear : it is dreaming that really refreshes us, not just sleep. We always dream more if we have had to do without sleep for any length of time.

If that is the case, how can we explain it ? I think the best parallel I can draw is with computers. After all, a computer is a very primitive sort of brain. To make a computer work, we give it a program. When it is working, we can say it is 'awake'. If ever we want to change the program, that is to change the information we put into the computer, what do we do ? Well, we have to stop the computer and put in a new program or change the old program.

Q6. (a) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ :

$1 \times 10 = 10$

(i)	ਟਕਸਾਲ	1
(ii)	ਜਿਸਮਾਨੀ	1
(iii)	ਇਮਾਨਦਾਰੀ	1
(iv)	ਸ਼ਿੰਗਾਰਨਾ	1
(v)	ਵਿਚੋਲਾ	1
(vi)	ਮਦਾਰੀ	1
(vii)	ਬੈਠਕ	1
(viii)	ਕਰਮ-ਕਾਂਡ	1
(ix)	ਬਰਾਬਰੀ	1
(x)	ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ	1

(b)	ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਖਾਲਾਂ-ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਦਸਕੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ :	$2 \times 5 = 10$
(i)	ਅੱਗ ਲਾਉਣੀ	2
(ii)	ਨਾਲੇ ਚੋਰ ਨਾਲੇ ਚਤਰ	2
(iii)	ਠੰਡੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਛੁਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	2
(iv)	ਕੱਛਾਂ ਵਜਾਉਣੀਆਂ	2
(v)	ਦੜ ਵੱਟ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕੱਟ ਭਲੇ ਦਿਨ ਆਉਣਗੇ	2
(c)	ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :	$1 \times 10 = 10$
(i)	ਸਤੌਣਾ	1
(ii)	ਵਰਹਾ	1
(iii)	ਆਈਆ	1
(iv)	ਪੁੜ੍ਹ	1
(v)	ਨੰਬੂ	1
(vi)	ਪੀਵਣਾ	1
(vii)	ਅਨਗਿਨਤ	1
(viii)	ਜੈਦਾ	1
(ix)	ਦੁਦ	1
(x)	ਪਤਿ	1
(d)	ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਗੇਤਰ-ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :	$2 \times 5 = 10$
(i)	ਪੁਨਰ	2
(ii)	ਈਲਾ	2
(iii)	ਮਾਨ	2
(iv)	ਸ਼ਾਹ	2
(v)	ਤਾਈ	2